

KVALITETA KREDITNOGA PORTFELJA BANAKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Matija Ploh, univ.spec.oec.¹

SAŽETAK: Ciljevi rada su prikazati determinante koje utječu na kvalitetu kreditnoga portfelja banaka, analizirati kvalitetu kreditnoga portfelja banaka u Republici Hrvatskoj te prikazati kako banke upravljaju kreditnim portfeljem kod kojeg je naplata neizvjesna. Korištenjem metode deskripcije prikazane su odrednice koje utječu na kvalitetu kreditnoga portfelja banaka dok je komparativnom metodom provedena sektorska i namjenska struktura neprihodonosnih kredita banaka u Republici Hrvatskoj. Kao posljedica utjecaja krize na gospodarstvo, regulatornih promjena u vrednovanju kreditnoga portfelja banaka i ostalih aktivnosti došlo je do promjena u kvaliteti kreditnoga portfelja banaka. Analiza dostupnih izvještaja i podataka međunarodnih institucija ukazuje da su pravosudni postupci u Republici Hrvatskoj dugotrajni što umanjuje mogućnost naplate. Propisi i postupci trebaju omogućavati brže i efikasnije rješavanje naplate potraživanja što posljedično utječe na kvalitetu kreditnog portfelja banke. Time se stvara zdrava osnova za kreditnu aktivnost banaka prema realnom sektoru, kao najvažnijem pokretaču rasta i razvoja nacionalnog gospodarstva.

Ključne riječi: determinante kvalitete kreditnoga portfelja banaka, analiza kvalitete kreditnoga portfelja banaka, upravljanje problematičnim kreditnim portfeljem

JEL: G21, G28, G33

1. UVOD

Iako su se banke preoblikovale u složene financijske konglomerate i institucije „potpune financijske usluge“, potraživanja po odobrenim kreditima su i dalje najvažnija imovina banaka, bankovni krediti najvažniji su izvor eksternog financiranja poslovnih poduzeća i stanovništva svugdje u svijetu a kamatni prihodi još su uvijek viši od nekamatnih (Leko, 2005., str. 358). Tako na kraju 2016. godine krediti čine 60,7% aktive banaka u Republici Hrvatskoj dok ostatak čine nekreditna ulaganja (Hrvatska narodna banka, 2017a). Prema Lek i Stojanoviću (2006, str. 241) upravljanje bankama se, zbog takve važnosti kredita,

¹ Ovaj rad ni na koji način ne predstavlja stajalište HAMAG-BICRO-a na temu „Kvaliteta kreditnog portfelja banaka u Republici Hrvatskoj“ te isključivo prezentira osobne stavove autora rada.

često pojednostavljuje i definira kao vještina „komponiranja“ aktive ili, još uže, kao sposobnost strukturiranja zdravog kreditnog portfelja banke. Iako banci nije cilj odobravati kredite koji neće biti vraćeni uvećani za kamatu, zbog pada kreditne sposobnosti dužnika može doći do neurednosti u otplati postojećih kreditnih obveza odnosno do pada kvalitete kreditnoga portfelja banke što posljedično može imati negativan učinak na poslovanje banke. Prema Bakiji (2000) kvaliteta kreditnog portfelja banaka odražava se u svim segmentima njenog poslovanja. Najočitiiji i za banku najteži odraz pogoršanja kvalitete kreditnog portfelja događa se u sferi likvidnosti. Stoga su razumijevanje bankovnoga poslovanja i realno vrednovanje kvalitete kreditnoga portfelja glavni faktori za procjenu „zdravlja“ bankovnoga sektora u cjelini, a time i financijske stabilnosti (Bholat et. al., 2016, str. 43). Rad je strukturiran na sljedeći način. Nakon uvoda, u drugome dijelu rada daje se pregled determinanta kvalitete kreditnog portfelja banaka. U trećem se dijelu analizira se sektorska i namjenska struktura neprihodonosnih kredita banaka u Republici Hrvatskoj. Upravljanje kreditnim portfeljem u bankama kod kojega je naplata neizvjesna daje se u četvrtome dijelu. Peti, završni dio, predstavlja zaključna razmatranja do kojih se došlo u radu.

2. DETERMINANTE KVALITETE KREDITNOGA PORTFELJA BANAKA

U situaciji kada banka ima evidentirano kašnjenje u plaćanju na osnovi odobrenoga kredita dulje od 90 dana, takav se kredit klasificira u višu rizičnu skupinu ili u „loš kredit“. Pojam „loš kredit“ pogrešno opisuje tu kategoriju imovine. Ona obuhvaća kredite s manjim teškoćama u naplati, kredite čiji su rok i iznos naplate neizvjesni, kao i kredite kod kojih se ne očekuje nikakva naplata. Zato je preciznije te kredite zvati neprihodonosnim kreditima. Jedina im je zajednička karakteristika da banke na temelju njih trenutno ne ostvaruju prihod (Odak, 2013).

Jedan od temeljnih pokazatelja kvalitete kreditnog portfelja banaka je udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima. Determinante koje utječu na kvalitetu kreditnoga portfelja banaka predmet su istraživanja znanstvene i stručne javnosti. Nkusu (2011) istražuje determinante neprihodonosnih kredita na uzorku od 26 razvijenih zemalja u razdoblju od 1998. do 2009. godine. Rezultati istraživanja ukazuju da pogoršanje makroekonomskih uvjeta uzrokuje probleme u otplati kredita. Prema istraživanju koje su proveli Beck, Jakubik i Piliou (2015), rast bruto domaćeg proizvoda, cijene dionica, devizni tečaj te rast kamatnih stopa utječu na kvalitetu kreditnoga portfelja banaka. Kao najvažnije determinante kvalitete kreditnoga portfelja, Ozili (2015) navodi ekonomsku situaciju u državi te kreditnu aktivnost banaka. Također ističe da je kretanje udjela neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima prociklično.

Arbula Blecich, Tomas Žiković i Žiković (2015) analiziraju determinante neprihodonosnih kredita za kućanstva i gospodarske subjekte na primjeru Republike Hrvatske u razdoblju od 2001. do 2014. godine. Rezultati pokazuju da na udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima snažno utječe pad gospodarstva mjeren kretanjem realnog

BDP-a i indeksa industrijske proizvodnje. Jakubik i Reininger (2013) smatraju da je kretanje gospodarske aktivnosti glavna determinanta koja utječe na kvalitetu kreditnoga portfelja banaka u zemljama srednje, istočne i jugoistočne Europe. Također i Klein (2013) provodi panel-istraživanje o determinantama kvalitete kreditnoga portfelja u 16 zemalja srednje, istočne i jugoistočne Europe u razdoblju od 1998. do 2011. godine. Istraživanje pokazuje da na rast neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima utječu čimbenici kao što su rast nezaposlenosti, deprecijacija domaće valute u odnosu na euro te visoka inflacija. Jandrić i Tanasković (2015) koriste panel-model u analizi makroekonomskih i institucionalnih determinanta neprihodonosnih kredita u zemljama srednje i jugoistočne Europe, u razdoblju od 2006. do 2013. godine. Prema dobivenim rezultatima uočeno je kako postoji negativna korelacija između rasta BDP-a i rasta neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima. Također, krediti odobreni u stranoj valuti u pozitivnoj su korelaciji s rastom neprihodonosnih kredita. Navedeno potvrđuje da će bankovni sustav u zemljama s visokim stupnjem euroizacije, u razdoblju deprecijacije domaće valute, imati veće probleme u naplati neprihodonosnih kredita.

Ćurak, Pepur i Popovska (2013) istražuju determinante neprihodonosnih kredita u bankovnim sektorima zemalja jugoistočne Europe, u razdoblju od 2003. do 2010. godine. Rezultati analize, provedeni na uzorku od 69 banaka, ukazuju na to da su niži ekonomski rast, viša stopa inflacije te više kamatne stope povezane s većim udjelom neprihodonosnih kredita u ukupno odobrenim kreditima. Ekonometrijskom analizom određena neprihodonosnih kredita zemalja članica Eurozone za razdoblje od 2000. do 2008. godine bave se Bellas, Makri i Tsagkanos (2013). Rezultati provedene analize ukazuju na visok stupanj korelacije između neprihodonosnih kredita i makroekonomskih pokazatelja te između neprihodonosnih kredita i pokazatelja poslovanja banaka. Navedeno znači da pogoršanje makroekonomskih pokazatelja države dovodi do neurednosti u otplati odobrenih kredita, odnosno, do rasta neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima, a što u konačnici negativno djeluje na poslovanje banaka.

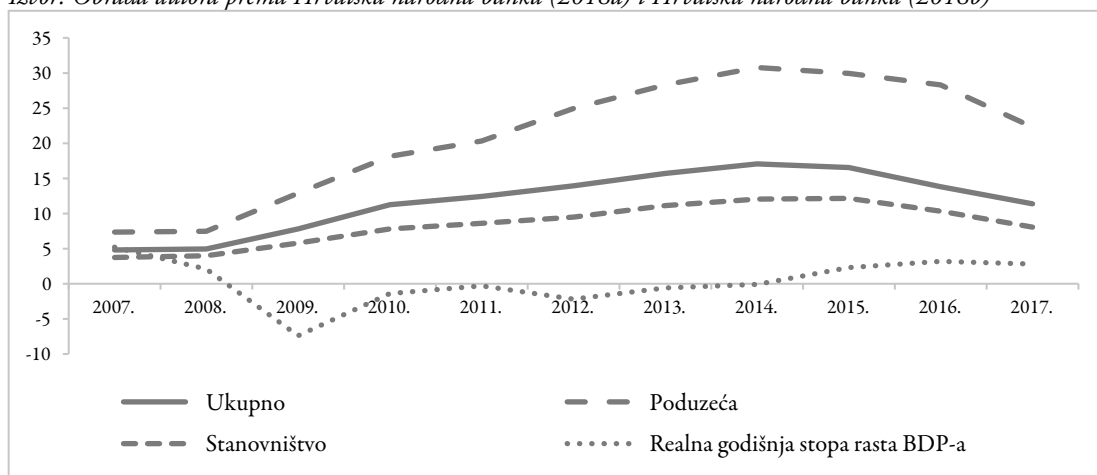
3. ANALIZA KVALITETE KREDITNOGA PORTFELJA BANAKA

U bankovnom sektoru Republike Hrvatske, u razdoblju od 2007. do 2014. godine, udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima povećao se s 4,81% na 17,06% ili čak 3,5 puta (grafikon 1). Na kvalitetu kreditnoga portfelja banaka u analiziranom razdoblju utjecali su, osim povećanja kreditnoga rizika, pooštrena pravila Europskog nadzornog tijela za bankarstvo o klasifikaciji (ne)prihodonosnih kredita čija je primjena počela početkom 2014. godine, aktivnosti prodaje potraživanja banaka poduzećima specijaliziranim za naplatu i upravljanje potraživanjima kao i druge aktivnosti za rješavanje neprihodonosnih kredita banaka poput predstečajnih i stečajnih postupaka. Kako bi se uvela jedinstvena klasifikacija plasmana u Europskoj uniji, odnosno kako bi se omogućila realna analiza

kvalitete kreditnoga portfelja banaka u državama članicama Europske unije, u Republici Hrvatskoj je došlo do pooštavanja pravila za klasifikaciju (ne)prihodonosnih kredita, a što je za posljedicu imalo korigiranje nacionalne odluke o klasifikaciji plasmana naviše kako bi se došlo do međunarodno usporedivih pokazatelja kvalitete kreditnoga portfelja banaka (Drvar, 2013). Navedena regulatorna promjena utjecala je na rast troškova rezervacija i na rast pokrivenosti neprihodonosnih kredita ispravicima vrijednosti.

Grafikon 1: Kretanje BDP-a i udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima banaka u Republici Hrvatskoj, 2007. – 2017. godine (%)

Izvor: Obrada autora prema Hrvatska narodna banka (2018a) i Hrvatska narodna banka (2018b)

Na kraju 2015. godine došlo je do zaustavljanja trenda kontinuiranoga pada kvalitete kreditnoga portfelja banaka koji je započeo 2008. godine, odnosno na kraju 2015. godine od ukupno odobrenih 275,4 mlrd. kuna kredita, neprihodonosni krediti iznosili su 45,6 mlrd. kuna ili 16,56%. Prodaje potraživanja, osobito u sektoru poduzeća, imale su ključan utjecaj na kretanje pokazatelja kvalitete kredita. Osim prodaja, na pad iznosa neprihodonosnih kredita utjecale su i druge aktivnosti u rješavanju nenaplativih potraživanja, poput stečajnih i predstečajnih procesa te pojačanih otpusta duga, ali i procjene banaka o poboljšanju boniteta pojedinih dužnika (Hrvatska narodna banka, 2016, str. 1). Također, i tijekom 2016. godine došlo je do daljnjega poboljšanja kvalitete kreditnoga portfelja banaka te je udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima iznosio 13,80%. Kako navodi Europska komisija (2017, str. 27) preliminarna analiza upućuje na to da je prodaja neprihodonosnih kredita bila osnovni pokretač tih poboljšanja. Povećanje prodaje vjerojatno je bilo potaknuto i čimbenicima ponude i čimbenicima potražnje; matične banke aktivnije su smanjivale svoje portfelje takvih kredita dok su kupci prepoznavali potencijal hrvatskoga tržišta. Na kraju 2017. godine došlo je do daljnjeg poboljšanja kvalitete kre-

ditnoga portfelja banaka odnosno udjel neprihodnosnih kredita u ukupno odobrenim kreditima iznosio je 11,37%.

Analizom sektorske strukture, neprihodonosni krediti poduzeća na kraju 2017. godine iznose 18,22 mlrd. kuna ili čak 65% ukupnih neprihodonosnih kredita banaka. Kod stanovništva neizvjesna je naplata 9,23 mlrd. kuna kredita dok su državne jedinice najurednije u otplati bankovnih kredita (tablica 1). Gotovo svaki peti kredit odobren poduzećima neprihodonosni je kredit.

Tablica 1: Sektorska struktura neprihodonosnih kredita banaka u Republici Hrvatskoj, 2011. – 2017. godine (mlrd. kuna)

Sektor	2011.		2012.		2013.		2013.		2015.		2016.		2017.	
	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
Država	0,09	1	0,05	1	0,04	1	0,04	1	0,01	1	0,006	1	0,008	1
Poduzeća	24,74	68	26,95	68	30,54	67	32,54	68	30,22	66	23,60	65	18,22	65
Stanovništvo	11,02	30	11,97	30	13,75	30	14,72	30	14,63	32	11,69	32	9,23	32
Ostali	0,41	1	0,57	1	0,70	2	0,70	1	0,70	1	0,7	2	0,484	2
UKUPNO	36,27	100	39,55	100	45,02	100	47,75	100	45,86	100	36,04	100	27,95	100

Izvor: Obrada autora prema Hrvatska narodna banka (2018b)

U strukturi neprihodonosnih kredita odobrenih poduzećima najrizičniji su krediti odobreni djelatnosti građevinarstva. Niska profitabilnost u građevinskome sektoru zbog stagnirajuće prodaje nepovoljno utječe na sektor koji je jedan od najvažnijih izvora neprihodonosnih kredita u hrvatskome gospodarstvu (Europska komisija, 2016, str. 28). Na kraju 2017. godine neprihodonosni krediti poduzeća u djelatnosti građevinarstva iznosili su 4,25 mlrd. kuna ili 23,33% neprihodonosnih kredita sektora poduzeća (tablica 2). Neprihodonosni krediti u djelatnostima građevinarstva, prerađivačkoj industriji i trgovini čine čak 61,9% neprihodonosnih kredita sektora poduzeća. Najveći utjecaj na poboljšanje kvalitete kreditnoga portfelja banaka u sektoru poduzeća imala je prodaja plasmana poduzećima specijaliziranim za naplatu i upravljanje potraživanjima. Tako su banke tijekom 2015. godine prodale ukupno 1,8 mlrd. kuna, tijekom 2016. godine 4,3 mlrd. kuna a tijekom 2017. godine 6,1 mlrd. kuna potraživanja s neizvjesnom naplatom od sektora poduzeća.

Tablica 2: Struktura neprihodonosnih kredita sektora poduzeća prema djelatnostima u Republici Hrvatskoj, 2011. – 2017. godine (mlrd. kuna)

Djelatnost	2011.		2012.		2013.		2014.		2015.		2016.		2017.	
	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0,58	2,4	0,47	1,8	0,57	1,9	0,78	2,4	0,78	2,6	0,65	2,8	0,60	3,3
Rudarstvo i vađenje	0,19	0,8	0,22	0,8	0,18	0,6	0,17	0,5	0,16	0,5	0,01	0,01	0,05	0,3
Prerađivačka	4,82	19,6	5,01	18,8	6,00	19,8	6,64	20,8	6,87	22,7	4,81	20,4	3,59	19,7
Gradevinarstvo	5,92	24,1	7,19	26,9	8,52	28,1	8,66	27,1	8,16	27,0	6,53	27,7	4,25	23,33
Trgovina na malo i veliko	5,44	22,1	5,22	19,6	6,01	19,8	6,74	21,1	6,60	21,9	4,64	19,7	3,44	18,9
Prijevoz i skladištenje	0,59	2,4	0,49	1,8	0,59	1,9	0,56	1,8	0,40	1,3	0,33	1,4	0,47	2,6
Smještaj	1,77	7,2	1,45	5,4	1,63	5,4	1,49	4,7	1,57	5,2	1,33	5,6	1,29	7,1
Informacije u komunikacije	0,89	3,6	1,11	4,2	1,28	4,2	1,06	3,3	1,04	3,4	0,92	3,9	0,29	1,6
Poslovanje nekretninama	1,36	5,5	2,13	8,0	2,04	6,7	2,61	8,2	2,47	8,2	2,15	9,1	1,38	7,6
Stručne, znanstvene i tehničke	1,83	7,4	2,04	7,6	2,20	7,3	1,96	6,1	1,57	5,2	1,31	5,6	0,98	5,4
Ostale	1,21	4,9	1,38	5,2	1,31	4,3	1,37	4,3	1,11	3,7	0,81	3,4	1,84	10,1
UKUPNO	24,6	100	26,7	100	30,3	100	32	100	30,2	100	23,6	100	18,22	100

Izvor: Obrada autora prema Hrvatska narodna banka (2018b)

Na pogoršanje kvalitete kreditnoga portfelja odobrenoga sektoru stanovništva negativno su djelovali čimbenici kao što su povećanje nezaposlenosti, smanjenje industrijske proizvodnje, kao i materijalizacija valutno induciranoga kreditnog rizika, odnosno aprecijacija tečaja švicarskoga franka prema kuni. Najveći utjecaj na poboljšanje kvalitete kredita odobrenih stanovništvu tijekom 2016. i 2017. godine imalo je poboljšanje kvalitete stambenih kredita.

Tablica 3: Struktura neprihodonosnih kredita sektora stanovništva prema namjeni u Republici Hrvatskoj, 2011. – 2017. godine (mlrd. kuna)

Namjena	2011.		2012.		2013.		2014.		2015.		2016.		2017.	
	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
Stambeni	3,11	28,2	3,65	30,5	4,69	34,1	4,93	33,5	5,37	36,6	3,4	29	2,99	32,4
Hipotekarni	0,69	6,3	0,73	6,1	0,89	6,5	0,92	6,2	0,87	5,9	0,66	5,6	0,52	5,6
Za kupnju automobila	0,18	1,6	0,15	1,3	0,12	0,9	0,09	0,6	0,07	0,4	0,05	0,4	0,04	0,4
Po kredit. karticama	0,16	1,5	0,17	1,4	0,17	1,2	0,15	1	0,14	0,9	0,11	0,9	0,08	0,8
Prekoračenja po trans. računima	1,29	11,7	1,28	10,7	1,24	9,0	1,05	7,1	0,96	6,5	0,74	6,3	0,416	4,5
Gotovinski nenamjenski	3,05	27,7	3,29	27,5	3,52	25,6	3,80	25,8	3,67	25	3,06	26,1	2,56	27,7
Kreditni za investicije	0,79	7,2	0,70	5,8	0,64	4,70	0,80	5,4	0,61	4,1	0,51	4,3	0,38	4,1
Ostali krediti	1,71	15,5	1,97	16,5	2,46	17,9	2,94	19,9	2,95	20,1	2,60	22,2	2,23	24,2
UKUPNO	11,02	100	11,97	100	13,75	100	14,71	100	14,67	100	11,69	100	9,23	100

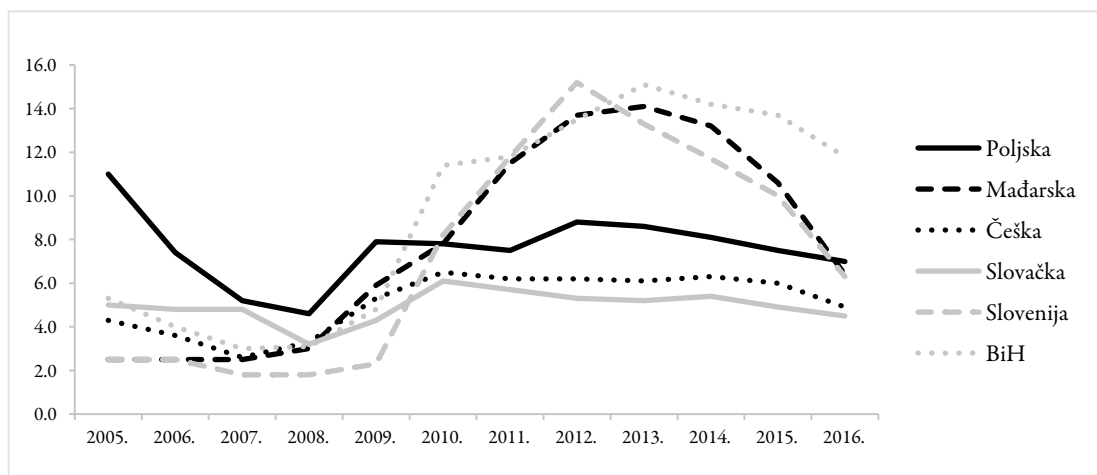
Izvor: Obrada autora prema Hrvatska narodna banka (2018b)

Sektor stanovništva na kraju 2017. godine najneuredniji je u otplati stambenih kredita (32,4% neprihodonosnih kredita sektora stanovništva), gotovinskih nenamjenskih kredita (27,7% neprihodonosnih kredita sektora stanovništva) te ostalih kredita (24,2% neprihodonosnih kredita sektora stanovništva). Banke su tijekom 2015. godine prodale 0,9 mlrd. kuna, tijekom 2016. godine 1,4 mlrd. kuna a tijekom 2017. godine 1,9 mlrd. kuna potraživanja od sektora stanovništva.

U uvjetima nesklonosti banaka ka preuzimanju novih rizika došlo je do smanjenja odnosno izostanka kreditne aktivnosti banaka te posljedično do smanjenja kamatnih prihoda s jedne strane te povećanja rezervacija za djelomično i potpuno nenadoknadle kredite s druge strane što je utjecalo na pad profitabilnosti banaka. Tijekom 2014. godine došlo je aprecijacije tečaja švicarskog franka u odnosu na hrvatsku kunu. U takvim novonastalim uvjetima došlo je do povećanja neurednosti u otplati onih dužnika čije su obveze indeksirane uz kretanje tečaja švicarskog franka. Kako bi takvim dužnicima olakšali otplatu kredita, Vlada Republike Hrvatske je donijela mjeru o konverziji kredita odobrenih u švicarskim francima u eurske kredite a što je rezultiralo i djelomičnim otpisom glavnica konvertiranih kredita. Spomenuti učinak konverzije banke su utvrdile u visini od 6,9 mlrd. kuna (Hrvatska narodna banka, 2016).

U državama srednje i istočne Europe također je došlo do pogoršanja kvalitete kreditnoga portfelja banaka, iako ne svugdje u istim razmjerima (grafikon 2). Osnovni su čimbenici koji su utjecali na rast neprihodonosnih kredita deprecijacija nacionalnih valuta, razmjeri ekonomske recesije, stečajevi i likvidacije poduzeća, rast nezaposlenosti te veliki pad cijena nekretnina (Raiffeisen Research, 2010, str. 14).

Grafikon 2: Udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim banaka u izabranim državama srednje i istočne Europe, 2005. – 2016. godine (%)

Izvor: Obrada autora prema Raiffeisen Research (2017, 2016, 2015, 2010, 2008)

Nakon pet godina uzastopnoga apsolutnog pada kvalitete kreditnoga portfelja banaka, na kraju 2013. godine došlo je do dugo očekivanoga usporavanja udjela neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima tako da se, udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima, stabilizirao na oko 9,1%. Na kraju 2014. godine, udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima u zemljama srednje i istočne Europe iznosio je oko 8,5% (Raiffeisen Research, 2015, str. 17). Tijekom 2015. godine došlo je do daljnjega poboljšanja kvalitete bankovne aktive te je udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima iznosio oko 7,3% (Raiffeisen Research, 2016, str. 18). Unatoč tome, još uvijek postoje znatne razlike u kvaliteti kreditnoga portfelja bankovnih sektora izabраниh država srednje i istočne Europe. Na kraju 2016. godine udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima u državama srednje i istočne Europe stabilizirao se na oko 8% (Raiffeisen Research, 2017, str. 19). Prema izvješću Europskog nadzornog tijela za bankarstvo (EBA) iz studenog 2017. godine, na kraju drugog tromjesečja 2017. godine u portfeljima 132 najveće banke u Europskoj uniji nalazile su se neprihodonosne izloženosti u vrijednosti od 893 milijun eura, odnosno udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima iznosio je 4,5% (European Banking Authority, 2017, str. 26). Iz navedenog proizlazi da je na kraju

drugog tromjesečja 2017. godine, a u odnosu na isto razdoblje prethodne 2016. godine, došlo do poboljšanja kvalitete kreditnog portfelja za 16% budući da su na kraju drugog tromjesečja 2016. neprihodonosne izloženosti iznosile 1,062 bilijun eura ili 5,4% izloženosti (European Banking Authority, 2016, str. 20).

Kako navodi Ploh (2014), zbog krize i zbog promjena u bilancama banke mijenjaju svoju poslovnu i kreditnu politiku. Najveće promjene u poslovnoj politici banaka obuhvaćaju smanjenje korištenja financijske poluge, prikupljanje dodatnog kapitala, osiguranje veće likvidnosti odnosno solventnosti te prilagođavanje novim regulatornim i kapitalnim zahtjevima zbog čega smanjuju troškove i čiste svoje bilance kako bi postale stabilnije, profitabilnije i otpornije na neočekivane gubitke. Na promjenu poslovne politike banaka utjecat će i nova bankovna regulativa. U uvjetima averzije prema preuzimanju novih rizika zbog gubitaka u kreditnom portfelju banke mijenjaju i svoju kreditnu politiku. Banke u takvim uvjetima smanjuju kreditnu aktivnost prema poduzećima i stanovništvu ali povećavaju kreditnu aktivnost prema sektoru države, oslanjaju se na vlastite izvore financiranja te pooštavaju kreditne standarde.

4. UPRAVLJANJE PROBLEMATIČNIM KREDITNIM PORTFELJEM

Zbog utjecaja krize koja se iz financijskoga sektora prelila na realni sektor gospodarstva, došlo je do neurednosti u otplati kredita odnosno do kvarenja kvalitete kreditnog portfelja banaka. Kako navodi Jurman (2010, str. 210) svaki oblik neizvršavanja ili kašnjenja u ispunjavanju ugovorenih obveza od strane dužnika za banku znači veći ili manji potencijalni ili stvarni gubitak koji ima za posljedicu: (1) dodatni trošak u računu dobiti i gubitka; (2) smanjenje ekonomske aktivnosti banke radi lošijeg financijskog rezultata; (3) negativni učinak na novčane tokove zbog izostanka očekivanih priljeva. Iz Europske središnje banke (2017) navode kako visoka razina neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima stavlja pritisak na profite banaka jer rezultira nižim prihodom od kamata i višim troškovima rezervacija. Istodobno, povećava se potrebe banaka za kapitalom. Neprihodonosni krediti također negativno utječu na troškove financiranja banaka jer neizvjesnost glede kvalitete imovine pogoršava profil rizika banaka i dovodi do viših troškova financiranja. Također, niska profitabilnost i slaba kapitaliziranost banaka opterećenih neprihodonosnim kreditima negativno utječe i na kreditiranje realnog sektora. Kako takvi negativni učinci ne bi ugrozili likvidnost, solventnost i sigurnost poslovanja, banka mora redovito vrednovati kreditni portfelj. Za realno vrednovanje kreditnoga portfelja, banka treba izvršiti analizu neprihodonosnih kredita u kreditnom portfelju koja obuhvaća: (1) starost kredita prema kategorijama više od 30, 90, 180 i 360 dana; (2) razloge narušavanja kvalitete kreditnoga portfelja; (3) razinu rezervacija kako bi se utvrdila sposobnost banke da pokrije gubitke u slučajevima neplaćanja; (4) utjecaj neprihodonosnih kredita na račun dobiti i gubitka kako bi se precizno utvrdilo kakav će utjecaj na banku imati narušavanje

kvalitete kreditnoga portfelja (Brajović Bratanović i Greining, 2009, str. 180). U posebnim organizacijskim odjelima u bankama, u tzv. *workout odjelima*, definiraju se strategije za svaki pojedinačni kredit kod kojeg je naplata otežana i/ili upitna kako bi se u što kraćem vremenu i uz što manje pravne troškove naplatio što veći iznos potraživanja. Neke od strategije naplate potraživanja su restrukturiranje kredita, refinanciranje kredita, aktivacija instrumenata osiguranja (zadužnice, mjenice, jamstvo, police osiguranja i dr.), zamjena dugovanja za imovinu, ovršni postupak, stečajni postupak i dr.

Za uspješnost i efikasnost strategija naplate potraživanja banaka, regulatorni i zakonski okvir mora olakšavati, ubrzavati i podupirati rješavanje pitanja naplate neprihodnosnih kredita. Međutim, podaci Svjetske banke o uspješnosti rješavanja problema insolventnosti u Republici Hrvatskoj ukazuju da vjerovnici iznadprosječno dugo naplaćuju potraživanja te naplate samo manji dio potraživanja od insolventnih poduzeća (tablica 4).

Tablica 4: Usporedba Republike Hrvatske i izabranih država u uspješnosti rješavanja problema insolventnosti, listopad 2017. godine

Država	Rang	Trajanje stečajnog postupka (godine)	Trošak stečajnog postupka (% vrijednosti poduzeća)	% naplaćenih potraživanja
Njemačka	4	1,2	8,0	80,6
Slovenija	10	0,8	4,0	88,7
Španjolska	19	1,5	11,0	76,6
Poljska	22	3,0	15,0	63,1
Austrija	23	1,1	10,0	80,0
Italija	24	1,8	22,0	64,6
Češka	25	2,1	17,0	67,0
Francuska	28	1,9	9,0	73,5
Slovačka	42	4,0	18,0	47,3
Srbija	48	2,0	20,0	34,0
Hrvatska	60	3,1	14,5	43,7
Mađarska	62	2,0	14,5	43,7

Izvor: Obrada autora prema World Bank (2017)

Kako navodi Vuković (2016, str. 158) efikasan stečajni sustav neophodni je dio tržišne ekonomije jer pruža sigurnost vjerovnicima, nižu kamatnu stopu, oporavak poduzeća s financijskim poteškoćama, niže troškove, predvidivo zaključenje postupka te brže vraćanje blokiranih sredstava u uporabu.

Prema izvješću Europske komisije (2017, str. 52) u sklopu Europskog semestra, u Republici Hrvatskoj sudski postupci još su uvijek dugotrajni unatoč smanjenju broja neriješenih predmeta. Zbog toga banke nastoje u što većoj mjeri izbjegavati postupak prisilne naplate pred sudovima/javnim bilježnicima jer su takvi postupci, u pravilu, dugotrajni, neefikasni te uzrokuju dodatne troškove i za banku i za klijente (Pavlović, 2015, str. 5). Također, i provedena analiza Hrvatske narodne banke (2014, str. 40) ukazuje na to da se rješavanje pitanja neprihodonosnih kredita dosad u Republici Hrvatskoj provodilo sporo pa je samo mali dio neprihodonosnih kredita prodan, otpisan, naplaćen ili je imovina klijenata preuzeta sudskim putem.

Prema Plohu (2017, str. 61) za učinkovito rješavanje problema naplate potraživanja, odnosno, za što brže restrukturiranje i/ili bržu naplatu potraživanja, potrebno je, uz gospodarski oporavak, izvršiti promjene u postojećemu zakonodavnom i regulatornom okviru kako bi on bio jednostavan, efikasan, transparentan i praktičan. Inicijative za rješavanje pitanja naplate potraživanja trebaju ići u smjeru da se problem neplaćanja počne što prije rješavati. Nedostatci u pravnom okviru, poglavito neučinkoviti okviri za prisilnu naplatu i insolventnost, zajedno s ograničenjima glede razmjene podataka među vjerovnicima i poreznog tretmana otpisa, ugrožavaju učinkovitost naplate neprihodonosnih kredita (Europska središnja banka, 2016, str. 73).

Pojavom poduzeća specijaliziranih za naplatu i upravljanje potraživanjima zabilježena je povećana potražnja za kupnjom neprihodonosnih plasmana banaka. Time su i sa strane ponuda i sa strane potražnje stvoreni preduvjeti za intenziviranje procesa prodaje neprihodonosnih plasmana banaka (Hrvatska narodna banka, 2017c). Kako bi intenzivirale proces čišćenja bilanci, banke su tijekom 2015. godine, potaknute progresivnim karakterom zahtjeva za ispravnima vrijednosti neprihodonosnih kredita na temelju odluke Hrvatske narodne banke, prodale 2,8 mlrd. kuna potraživanja, tijekom 2016. godine prodale 5,9 mlrd. kuna a tijekom 2017. godine 8,3 mlrd. kuna djelomično nadoknadivih i potpuno nenadoknadivih potraživanja (tablica 5).

Tablica 5: Podaci o prodanim potraživanjima banaka u Republici Hrvatskoj, 2015. –2017. godine (fisuće kuna)

Godina	Sektor	Bruto knjigovodstveni iznos potraživanja		Ispravak vrijednosti potraživanja		Izvanbilančna potraživanja	Kupoprodajna cijena
			od toga obračunata kamata		od toga obračunata kamata		
2015	Stanovništvo	939.270	18.973	900.577	18.295	460.571	200.888
	Poduzeća	1.845.725	54.940	1.492.099	54.845	459.205	400.165
	Ostali	22.508	584	18.123	584	11.255	4.982
	UKUPNO	2.807.502	74.497	2.410.798	73.724	931.031	606.035
2016	Stanovništvo	1.424.478	26.735	1.353.481	26.604	470.326	337.332
	Poduzeća	4.378.373	72.176	3.020.603	71.906	964.697	1.416.005
	Ostali	171.800	2.463	140.256	2.463	20.895	45.599
	UKUPNO	5.974.652	101.374	4.514.341	100.973	1.455.918	1.798.936
2017	Stanovništvo	1.958.877	52.550	1.832.090	52.183	1.332.803	510.745
	Poduzeća	6.152.836	183.016	4.770.769	183.016	2.862.991	1.806.300
	Ostali	215.354	22.924	177.182	22.924	152.436	82.265
	UKUPNO	8.327.066	258.490	6.780.041	258.123	4.348.230	2.399.310

Izvor: Obrada autora prema Hrvatska narodna banka (2018c)

U razdoblju od 2010. do 2016. godine ukupno je prodano 18,4 mlrd. kuna neprihodonosnih kredita. Na kraju 2016. godine, bez utjecaja otpisa neprihodonosnih kredita, udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima iznosio bi 17,4% (tablica 6).

Tablica 6: Otpisi i prodaje neprihodonosnih kredita banaka u Republici Hrvatskoj, 2010. – 2016. godine

Razdoblje (godina)	Otpis neprihodonosnih kredita (mlrd. kuna)	Prodaja neprihodonosnih kredita (mlrd. kuna)	Udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima (%)	Udjel neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima bez otpisa kredita (%)
2010.	0,2	0,0	11,2	11,2
2011.	0,2	0,1	12,4	12,6
2012.	1,5	5,9	13,8	14,5
2013.	0,7	2,3	15,6	16,7
2014.	0,9	1,3	16,9	18,4
2015.	2,4	2,8	16,6	18,8
2016.	4,3	6,0	13,8	17,4

Izvor: Hrvatska narodna banka (2017b)

Prema mišljenju Hrvatska narodne banke (2017b) na kvaliteta kreditnog portfelja banaka u Republici Hrvatskoj će u narednom razdoblju, osim ekonomskog rasta i daljnje prodaje potraživanja, utjecati i priljev potpuno i/ili djelomično nenadoknadivih plasmana koncerna i s njime gospodarski povezanih subjekata nad kojim je tijekom 2017. godine stupio na snagu Zakon o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku. Rješavanje pitanja neprihodonosnih kredita jedan je od preduvjeta za postizanje održivoga kreditnog rasta, a inicijativa banaka za rješavanje tog pitanja i zabilježeno poboljšanje same kvalitete kreditnog portfelja pozitivno pridonose tim nastojanjima (Hrvatska narodna banka, 2017c, str. 10).

5. ZAKLJUČAK

Brojna provedena istraživanja o determinantama kvalitete kreditnoga portfelja banaka pokazuju kako su usporavanje gospodarskih aktivnosti i njihov pad glavni pokretači koji utječu na kvalitetu kreditnog portfelja banaka odnosno na rast neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima. Pad kvalitete kreditnoga portfelja banaka ima negativan utjecaj na operativni rezultat u poslovanju zbog smanjenja kamatnih prihoda uz istovremeni rast ispravaka vrijednosti i rezervacija za neprihodonosne kredite. Suočene s padom kvalitete kreditnoga portfelja, padom profitabilnosti te višim kapitalnim zahtjevima, banke osnivaju posebne odjele koji se bave naplatom plasmana, razvijaju i unapređuju metode naplate potraživanja. Kako bi se u što ranijoj fazi pokušao spriječiti pad kvalitete kreditnoga portfelja, banke uvode te implementiranju sustave ranog upozorenja na potencijalno neprihodonosne kredite. Ukoliko i dođe po djelomično ili do potpunog izostanka podmirenja dužnikovih novčanih obveza, banke nastoje u što većoj mjeri izbjegavati pravosudne postupke jer isti traju predugo čime se smanjuje mogućnost naplate. Za realno vrednovanje kreditnog portfelja, svakom je kreditu potrebno definirati odgovarajuću strategiju naplate, procijeniti očekivane novčane tokove te ga klasificirati u odgovarajuću rizičnu skupinu. U proteklom razdoblju na kvalitetu kreditnog portfelja banaka u Republici Hrvatskoj utjecali su čimbenici kao što su kretanje gospodarske aktivnosti, pooštrena regulatorna pravila za klasifikaciju kreditnih plasmana, rast aktivnosti banaka rješavanju neprihodonosnih kredita putem prodaja potraživanja poduzećima specijaliziranim za naplatu i upravljanje potraživanjima te druge aktivnosti rješavanja neprihodonosnih kredita kao što su predstečajne nagodbe, otpusti duga te konverzija kredita. Za uspješnost i efikasnost strategija naplate potraživanja, regulatorni i zakonski okvir mora olakšavati, ubrzavati i podupirati rješavanje naplate neprihodonosnih kredita. Time se stvara zdrava osnova za kreditnu aktivnost banaka prema realnom sektoru, kao najvažnijem pokretaču rasta i razvoja nacionalnog gospodarstva.

LITERATURA:

1. Arbula Blecich, A., Tomas Žiković, I. i Žiković, S. (2015) "The Drivers Behind Household and Corporate Non-performing Loans Ratio: The Case of Croatia", *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 2(137), str. 7-35.
2. Bakija, K. (2000) "Upravljanje kreditnim rizikom banaka", *Računovodstvo i financije*, 4, str. 77-80.
3. Beck, R., Jakubik, P. i Piloii, A. (2015) "Key determinants of non-performing loans: New evidence from a global sample", *Open Economies Review*, 26(3), str. 525-550.
4. Bellas, A., Makri, V. i Tsagkanos A. (2014) "Determinants of Non-Performing Loans: The Case of Eurozone", *Panoeconomicus*, 2, str. 193-206.
5. Bholat et al. (2016) Non-performing loans: regulatory and accounting treatments of assets. Bank of England Working Paper No 594, London: Bank of England.
6. Brajović Bratanović, S. i Greuning, H. (2009) *Analyzing Banking Risk*. Washington D.C.: World Bank.
7. Ćurak, M., Pepur, S. i Popovski K. (2013) "Determinants of non-performing loans-evidence from Southeastern European banking systems", *Banks and Bank System*, 8(1), str. 45-53.
8. Drvar, M. (2013) "Usporedba klasifikacije plasmana kreditnih institucija u EU", *Financije, pravo i porezi*, 10, str. 120-123.
9. European Banking Authority (2017) *Risk Assessment of the European Banking Sector-November 2017*. London: European Banking Authority.
10. European Banking Authority (2016) *Risk Assessment of the European Banking Sector-December 2016*. London: European Banking Authority.
11. Europska komisija (2017) *Izješće za Hrvatsku 2017. s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i ispravljanju makroekonomskih neravnoteža*. Bruxelles: Europska komisija.
12. Europska komisija (2016) *Izješće za Hrvatsku 2016*. Bruxelles: Europska komisija.
13. Europska središnja banka (2017) *Godišnje izvješće 2016.*. Bruxelles: ESB.
14. Hrvatska narodna banka (2018a) *Bilten br.241*. Zagreb: HNB.
15. Hrvatska narodna banka (2018b) "Kvaliteta kredita po sektorima". Dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija> [20. travnja 2018. godine].
16. Hrvatska narodna banka (2018c) "Podaci o prodanim djelomično nadoknadivim i potpuno nenadoknadivim potraživanjima tijekom izvještajnog razdoblja". Dostupno

na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija> [20. travnja 2018. godine].

17. Hrvatska narodna banka (2017a) Bilten o bankama br.30. Zagreb: HNB.
18. Hrvatska narodna banka (2017b) Financijska stabilnost br.18.. Zagreb: HNB.
19. Hrvatska narodna banka (2017c) Makroprudencijalna dijagnostika br.3.. Zagreb: HNB.
20. Hrvatska narodna banka (2016) Bilten o bankama br.29. Zagreb: HNB.
21. Hrvatska narodna banka (2014) Financijska stabilnost br.12. Zagreb: HNB.
22. Jakubik, P. i Reininger, T. (2013) "Determinants of Nonperforming Loans in Central, Eastern and Southeastern Europe", Focus on European Economic Integration, Q3/13, str. 48-66.
23. Jandrić, M. i Tanasković S. (2015) "Macroeconomical and Institutional Determinants of Non-performing Loans", Journal of Central Banking Theory and Practice, 1, str. 47-62.
24. Jurman, A. (2010) "Rezerviranja za gubitke po kreditnim plasmanima i preuzetim izvanbilančnim obvezama – čimbenik stabilnosti poslovanja hrvatskih banaka", U: Ivanov, I., Pečarić, M., Vidučić, Lj. (ur.), *Financije danas: dijagnoza i terapije*, Split: Ekonomski fakultet u Splitu i Ekonomski fakultet u Zagrebu, str. 209-226.
25. Klein, N. (2013) *Non-Performing Loans in CESEE: Determinants and Impact on Macroeconomics Performance*. IMF Working Paper No 13/72, Washington D.C.: International Monetary Fund.
26. Leko, V. (2005) "Osvrt na kreditnu aktivnost hrvatskih banaka (međunarodne usporedbe)", 40. simpozij „Usklađivanje hrvatskog računovodstvenog i financijskog zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske Unije“, lipanj 2005., Pula, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 358-367.
27. Leko, V. i Stojanović, A. (2006) "Sektorska i namjenska struktura bankovnih kredita" Ur: Grgić, M., Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 4(1), str. 239-262.
28. Nkusu, M. (2011) *Nonperforming Loans and Macrofinancial Vulnerabilities in Advances Economies*. IMF Working Paper No 11/161, Washington D.C.: IMF.
29. Odak, D. (2013) "Novac u drugoj dimenziji, Damir Odak-intervju za časopis Banka". Dostupno na: <http://old.hnb.hr/govori-intervjui/intervjui/hintervju-odak-07-2013.pdf>, [10. travnja 2018. godine].
30. Ozili, P.K. (2015) "How Bank Managers Anticipate Non-Performing Loans - Evidence from Europe, US, Asia and Africa", *Applied Finance and Accounting*, 2(4), str. 1-14.

31. Pavlović, A. (2015) "Upravljanje NPL plasmanima u okruženju", Dostupno na: <http://www.trzistenovca.hr/Home/HtmlPage?htmlPageId=564> [28. travnja 2018. godine].
32. Ploh, M. (2017) "Napлата neprihodonosnih kredita u bankama", Privredna kretanja i ekonomska politika, 2(139), str. 39-70.
33. Ploh, M. (2014) "Utjecaj krize na kreditnu aktivnost banaka", Računovodstvo i financije, 12, str. 176-179.
34. Raiffeisen Research (2017) CEE Banking Sector Report 2017. Wien: RBA.
35. Raiffeisen Research (2016) CEE Banking Sector Report 2016. Wien: RBA.
36. Raiffeisen Research (2015) CEE Banking Sector Report 2015. Wien: RBA.
37. Raiffeisen Research (2010) CEE Banking Sector Report 2010. Wien: RBA.
38. Raiffeisen Research (2008) CEE Banking Sector Report 2008. Wien: RBA.
39. Vuković, A. (2016) "Kako pravovremeno pokretanje stečajnog postupka može doprinijeti poboljšanju njegove efikasnosti?" Ur: Grgić, M., Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 14(2), str. 143-163.
40. World Bank (2017) Doing Business 2018: Reforming to Create Jobs. Washington DC: World Bank.